

Костянтин В. Безверхий (ТОВ «Нью-Паріс», м. Київ, Україна)

КЛАСИФІКАЦІЯ ОБЛІКОВО-ЗВІТНОЇ ІНФОРМАЦІЇ ПІДПРИЄМСТВА

У статті розглянуто теоретико-методологічні підходи до класифікації обліково-звітної інформації підприємства. На основі її різноманітних властивостей з метою задоволення потреб управління запропоновано класифікацію обліково-звітної інформації підприємства, виходячи з відповідних інформаційних потреб різних груп користувачів такої інформації. Розроблено класифікацію обліково-звітної інформації підприємства для цілей бухгалтерського обліку в рамках стратегії управління.

Ключові слова: інформація, класифікація, ознаки, групування, обліково-звітна інформація, підприємство.

Табл. 1. Літ. 33.

Константин В. Безверхий (ООО «Нью-Парис», г. Киев, Украина)

КЛАССИФИКАЦИЯ УЧЕТНО-ОТЧЕТНОЙ ИНФОРМАЦИИ ПРЕДПРИЯТИЯ

В статье рассмотрены теоретико-методологические подходы к классификации учетно-отчетной информации предприятия. На основе ее разнообразных свойств с целью удовлетворения нужд управления предложена классификация учетно-отчетной информации предприятия, исходя из соответствующих информационных потребностей различных групп пользователей такой информации. Разработана классификация учетно-отчетной информации предприятия для целей бухгалтерского учета в рамках стратегии управления.

Ключевые слова: информация, классификация, признаки, группировки, учетно-отчетная информация, предприятие.

Kostyantyn V. Bezverhyi (LLC "New-Paris", Kyiv, Ukraine)

CLASSIFICATION OF ENTERPRISE ACCOUNTS AND RECORDS

The article considers the theoretical and methodological approaches to classification of enterprise accounts and records. Basing on various properties of accounts and records at enterprises a classification is offered depending on managerial requirements and the related information needs of different groups of users of such information. A classification is developed for enterprise accounts and records information for accounting purposes within the management strategy.

Keywords: information; classification; features; groups; accounts and records; enterprise.

Постановка проблеми. У сучасних умовах господарювання вітчизняні виробники продукції (товарів, робіт, послуг) при прийнятті ефективних управлінських рішень незначну увагу приділяють класифікації економічної інформації про діяльність підприємств, особливо класифікації обліково-звітної інформації. Відповідно до класифікації обліково-звітної інформації підприємства можна виділити ту її частину, що підлягає оптимізації, тому питання класифікації обліково-звітної інформації підприємства є актуальним.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. На сьогодні існуючий порядок класифікації обліково-звітної інформації підприємства характеризується певною невизначеністю і має широке коло проблем. Необхідно зазначити, що питанням класифікації економічної інформації підприємства приділяється значна увага вітчизняними вченими-економістами, серед яких Ф.Ф. Бутинець

[4; 9], Т.В. Давидюк [9], В.В. Євдокимов [9], С.Ф. Легенчук [9], М.С. Пушкар [25], М.Г. Чумаченко [25] та інші.

Невирішені питання. В науковій літературі найчастіше досліджуються проблеми властивостей, обробки, структуризації, складу та класифікації економічної інформації. В той же час поза увагою залишаються питання класифікації обліково-звітної інформації підприємства. Отже, вказане вище питання є актуальним і потребує подальших досліджень.

Метою дослідження є розробка класифікації обліково-звітної інформації підприємства, яка б задовольняла запити різних груп користувачів такої інформації.

Основні результати дослідження. Основи класифікації закладено філософськими науками, де розроблено єдиний метод наукової творчості, що забезпечує справді науковий світогляд для пізнання – діалектику, теорію і метод пізнання світу.

У «Новій філософській енциклопедії» класифікація (від лат. *classis* – розряд, клас і *facio* – роблю, розкладаю) – це загальнонаукове і загальнометодологічне поняття, що означає таку форму систематизації знання, коли вся сукупність досліджуваних об'єктів представлена у вигляді класів або груп, за якими ці об'єкти розподілені на підставі їх подібності за певними властивостями [18, 255].

Англійський філософ Ф. Бекон зазначав, що головними завданнями науки є систематизація, класифікація й обґрунтування всіх відомих наук (проект «Великого відновлення наук») [5, 219].

У «Великому тлумачному словнику сучасної української мови» (за ред. В. Бусел) класифікацію визначено як систему розподілу предметів, явищ або понять на класи, групи тощо за спільними ознаками, властивостями [6, 544].

Відповідно до визначення, що наведено у «Великому бухгалтерському словнику» за ред. А. Азріліяна, класифікація – це система супідрядних понять у певній галузі знань, розподіл тих чи інших об'єктів за класами (відділами, розрядами) залежно від їхніх загальних ознак [2, 508].

В економічній енциклопедії класифікація – це розподіл об'єктів, понять, назв на класи, групи, розряди за спільною ознакою [8, 764].

Відповідно до «Бухгалтерського словника» за ред. Ф. Бутинця, класифікація – поділ множини сукупності будь-яких об'єктів (елементів) на групи (підмножини). Класифікація має відповідати таким вимогам: а) підмножини, на які ділиться множина, не повинні перетинатися (мати спільні елементи); б) в сумі підмножини повинні складати вихідну множину об'єктів; в) кожен елемент повинен входити тільки до одного класу; г) поділ множин на групи повинен здійснюватись за однією ознакою [4, 87].

Класифікація (англ. *classification*) з точки зору філософії – це багатоступінчастий, послідовний поділ певної сукупності з метою систематизації, поглиблення й отримання нових знань про членів поділу. В економіці класифікація це: 1) поділ безлічі об'єктів на підмножину за їхньою подібністю або відмінністю відповідно до прийнятих методів; 2) спосіб розподілу об'єктів, предметів або відносин, понять за класами, групами, розрядами на підставі найбільш істотних ознак, властивим цим предметам або відносинам, і (або)

відносин, що відрізняють їх від інших предметів, за якого до однієї групи потрапляють об'єкти, яким належать однакова ознака [19, 136–137].

У листі Інституту української мови НАН України №307/47 від 14.02.2013 класифікація тлумачиться як система розподілу предметів, явищ або понять на класи, групи тощо за спільними ознаками, властивостями [14].

С. Бардаш наголошує, що скільки множину можна розбивати на підмножини різними способами, вибір системи класифікації є справою практики, тому будь-яка класифікація є штучною, а відповідно – суб'єктивною [1, 79].

Колектив авторів (К. Боримська, Н. Малюга та М. Штейнман) зазначають, що класифікація – це важливий елемент будь-якої людської діяльності, насамперед наукової, якість конкретних класифікацій у багатьох випадках є неприйнятною. Розробка нових класифікацій наштовхується на багато труднощів, подолання яких виявляється неможливим через відсутність необхідних теоретичних і методичних засобів [16, 202–203].

Т. Бугинець обґрунтовує, що за своїм змістом класифікація – це один з найефективніших методів наукового пізнання, який передбачає розподіл предметів певного виду на взаємопов'язані класи відповідно до найістотніших ознак, які властиві предметам цього виду та відрізняють їх від предметів інших видів, при цьому кожний клас займає в системі певне постійне місце і, у свою чергу, поділяється на підкласи. Тобто класифікація – це багатоступінчастий, розгалужений розподіл логічного обсягу поняття, впорядкування об'єктів за істотними ознаками [3, 228].

Б. Валуєв та Т. Соколова вказують, що групування повинні розкривати змістовні характеристики об'єкта класифікації і взаємозв'язку окремих його частин, які дійсно необхідні в теоретичному аналізі й практичному управлінні. Перенасиченість занівелює головні властивості об'єкта, призводить до класифікаційної невпорядкованості, яка ускладнює вирішення тих завдань, заради яких створюється класифікація [11, 86].

І. Дрозд зазначає, що під класифікацією в науці розуміють розподіл об'єктів, явищ, категорій за класами (розрядами, групами та іншими підрозділами) залежно від загальних принципів, які характеризують зв'язки між об'єктами, що класифікуються, в єдиній системі відповідної галузі знань чи практичній діяльності [7, 103].

Білоруські вчені-економісти Н. Кожарська та В. Кожарський визначають класифікацію як метод пізнання об'єкта, тому наявність великої кількості ознак класифікації дозволяє підвищити ступінь вивченості об'єкта [10, 43].

В. Кулик розглядає класифікацію як систему розподілу об'єктів (процесів, явищ) за класами (групами тощо) відповідно до визначених ознак. Оскільки в результаті класифікації утворюється хоча б один клас (група) принаймні з одним елементом, то класифікацію можна визначити як групування, утворення класів об'єктів [12, 50–51].

Варто погодитися з думкою С. Легенчука, що на сьогодні стає все більш зрозумілим, що успішний гносеологічний і методологічний аналіз сучасного стану й тенденцій розвитку бухгалтерського обліку неможливий без виділення і спеціального дослідження класифікаційної проблеми як особливого елемента системи бухгалтерського теоретичного знання [13, 295].

Н. Малюга наголошує, що сутність будь-якої класифікації зводиться до того, що вона не може бути єдиною, бо залежить від тих цілей, заради яких розроблялося [15, 434].

Л. Нападівська вказує, що класифікація будь-чого означає групування за окремими ознаками з метою дослідження окремих явищ чи процесів [31, 245].

П. Немчинов у 1976 р. писав: «Класифікація – це один з методів дослідження, який дуже широко використовується в економіці для розподілу предметів, явищ, понять, досліджуваних питань у групи, класи, грунтуючись на їхніх загальних ознаках. Зазвичай за допомогою цього методу вивчаються питання, явища, поняття, що вивчаються, узагальнюються за найбільш важливого ознакою спочатку в найбільші групи (класи), щоб пізнати ці явища в цілому, ізольовано від подробиць. Потім ці групи в процесі їх осмислення підрозділяють на дрібніші й доходять до елементарних частин. Застосовується цей метод, по-перше, для полегшення орієнтування в досліджуваних явищах, по-друге, для всебічного та більш глибокого їх пізнання. З цією метою класифікацію використовують у бухгалтерському обліку» [17, 8].

В. Осмятченко наголошує, що будь-яка класифікація передбачає наявність певним чином організованої системи ознак [20, 57].

Російський економіст В. Палій зазначає, що наукова класифікація є методом дослідження сутності явищ і об'єктів, визначення співвідношення їхніх загальних, особливих та індивідуальних характеристик, виявлення ступеня єдності та відмінності елементів досліджуваної сукупності. Призначення наукової класифікації полягає в тому, щоб виявити і відобразити тенденції розвитку досліджуваної сукупності, закономірність, що проявляється в класифікаційних ознаках, характеристику ще невідомих або нестворених елементів [21, 44].

Н. Петренко робить висновок, що класифікація застосовується для полегшення орієнтації у явищах, що вивчаються, та для всебічного і повного їх пізнання. Від того, яка ознака обрана для групування, залежить достовірність інформації й теоретичне і практичне значення класифікації. Класифікація є методом пізнання, без неї не можна вивчити різноманітність існуючих видів пасивних рахунків, систематизувати їх, встановлювати відмінності між ними, що виділяються за різними ознаками [22, 146–147].

Французький вчений А. Пуанкаре стверджував, що «класифікація не може бути правильною, а лише зручною» [24, 361].

Р. Розова вважає, що терміном «класифікація» позначають принаймні 3 різні речі: побудову класифікації, побудовану класифікацію та процедуру її використання [26, 6]. Класифікація, здавалося б така проста і зрозуміла дія – розбиття множини на підмножини, є дуже складним соціальним організмом, який найтіснішим чином пов'язаний з багатьма сторонами суспільного життя та визначається характером і рівнем суспільного виробництва, науки, педагогіки, філософських і навіть релігійних поглядів суспільства [26, 4].

В. Скоробогатова наголошує, що для правильного відображення у звітності необхідним є групування об'єктів за певними ознаками, тобто наявність класифікації, що забезпечить єдність підходу до застосування всіх елементів методу бухгалтерського обліку [27, 5].

М. Скрипник вказує, що як науковий прийом класифікація повинна забезпечувати логічний поділ об'єкта, що дозволяє розкрити раніше невідомі його закономірності. Таким чином, для побудови наукової класифікації необхідно використовувати не простий поділ, а логічний, який є основним її принципом. Однією з умов створення науково обґрунтованої класифікації є віднесення кожного елемента множини тільки до однієї класифікаційної групи [28, 77].

Російський вчений Я. Соколов зазначав, що сутність майже будь-якої класифікації, у т.ч. класифікації рахунків, зводиться до того, що вона не може бути єдиною, адже залежить від цілей, яких завжди багато [30, 298].

На думку Л. Трохименко, класифікація – це розподіл будь-яких об'єктів залежно від їхніх спільних ознак [32, 44].

Вітчизняний вчений М. Шигун зауважує, що результатом класифікації є створення систематизованого переліку об'єктів, що виявляє їхні видові ознаки. Класифікації являють собою системи з ієрархічною структурою, проте в економічній сфері широко використовується фасетний тип класифікацій, оскільки об'єкти можуть не мати вичерпного характеру та не підпорядковуватись суворим правилам, межі між класами є розмитими та невизначеними, критерії класифікації є багатомірними, важливе значення має історичний аспект розвитку явищ, що обумовлює взаємопроникнення та перетин об'єктів [33, 92].

Варто погодитися з визначеннями поняття «класифікація», що надані вченими-економістами Житомирської наукової бухгалтерської школи (К. Боримська [16], Т. Бутинець [3], Ф. Бутинець [4], С. Легенчук [13], Н. Малюга [15], Н. Петренко [22], М. Шигун [33]), а також з класиками наукової філософської думки (Ф. Бекон [5] та А. Пуанкаре [24]).

Вивчення існуючих підходів до класифікації управлінської інформації дало змогу виокремити найважливіші ознаки обліково-звітної інформації підприємства. Кожна класифікаційна ознака має розкривати суттєві сторони обліково-звітної інформації підприємства, що їй притаманні. На жаль, цей аспект не враховано при створенні системної класифікації обліково-звітної інформації підприємства, тому варто поглибити дослідження попередників, присвячені питанням побудови класифікації обліково-звітної інформації підприємства. Доречною є побудова багаторівневої класифікації обліково-звітної інформації підприємства, яка зможе розкрити рівні групувань, логічно пов'язаних між собою. Зважаючи на це, необхідно визначити ознаки, за якими слід класифікувати обліково-звітну інформацію підприємства. Класифікація обліково-звітної інформації підприємства за рекомендованими нами ознаками наведена в табл. 1.

Класифікацію обліково-звітної інформації підприємства доцільно здійснювати за такими ознаками: за адекватністю запитам користувачів, за відкритістю, за відношенням до підприємства, за ієрархічним рівнем споживачів, за каналами передачі, за насиченістю, за ознакою оброблювальності, за періодичністю виникнення, за повнотою задоволення потреб, за призначенням, за рівнем складності вирішення управлінських завдань, за рівнем доступу, за рівнем стабільності, за способом передачі, за сталістю у часі, за стадіями, за стандартами, за ступенем перетворення даних, за технологією обробки, за фізичною формою подання, за часовим періодом виникнення, за часом, за якістю.

Таблиця 1. Класифікація обліково-звітної інформації підприємства, авторська розробка

№	Ознаки	Класифікаційне групування
1	За адекватністю запитам користувачів	релевантна і нерелевантна
2	За відкритістю	відкрита і закрита
3	За відношенням до підприємства	внутрішня і зовнішня
4	За ієрархічним рівнем споживачів (для менеджменту)	вищий, середній і нижчий рівень
5	За каналами передачі	обмін між організацією і зовнішнім середовищем; обмін між рівнями управління; обмін всередині організації між працівниками
6	За насиченістю	корисна і некорисна
7	За ознакою оброблюваності	опрацьовувана і неопрацьовувана
8	За періодичністю виникнення	довгострокова, поточна і оперативна
9	За повнотою задоволення погреб	достатня, недостатня і зайва
10	За призначенням	масова, спеціальна й особиста
11	За рівнем складності вирішення управлінських завдань	документальна, фактографічна і концептографічна
12	За рівнем доступу	доступна і недоступна
13	За рівнем стабільності	постійна, змінна й умовно-постійна
14	За способом передачі	електронна, письмова, супутникова, телефонна тощо
15	За сталістю у часі	довідкова, нормативна і фактична
16	За стадіями	первинна, проміжна і результативна
17	За стандартами	офіційна і неофіційна
18	За ступенем перетворення даних	первинна, вторинна і похідна з вторинної
19	За технологією обробки	вхідна і вихідна
20	За фізичною формою подання	паперова й електронна
21	За формалізованим підходом до подання	стандартна й оригінальна
22	За часовим періодом виникнення	періодична і неперіодична
23	За часом	минула, сучасна й майбутня
24	За якістю	достовірна і недостовірна

Висновки. У результаті проведеного дослідження встановлено, що на сьогоднішні підходи до класифікації обліково-звітної інформації підприємства розроблені недостатньо. Актуальності набуває дослідження та розробка такої класифікації, яка б була оптимально адаптованою до потреб управління й адекватно реагувала на інформаційні запити різних груп користувачів. Слід підкреслити, що класифікація обліково-звітної інформації має відповідати цілям, стратегії та специфіці діяльності підприємства (виробництво, торгівля, надання послуг, виконання робіт тощо), тому визначити єдиний, уніфікований склад обліково-звітної інформації підприємства досить складно.

Розроблена класифікація обліково-звітної інформації підприємства для цілей бухгалтерського обліку сприятиме задоволенню інформаційних потреб різних груп користувачів такої інформації.

1. Бардаш С.В. Економічний контроль в Україні: системний підхід: Монографія. – К.: КНТЕУ, 2010. – 656 с.

2. Большой бухгалтерский словарь / Под ред. А.Н. Азрилияна. – М.: Институт новой экономики, 1999. – 574 с.

3. Бутинець Т.А. Розвиток науки господарського контролю: проблеми теорії, методології, практики: Монографія. – Житомир: ЖДТУ, 2011. – 772 с.

4. Бухгалтерський словник / За ред. проф. Ф.Ф. Бутинця. – Житомир: Рута, 2001. – 224 с.

5. *Бэкон Ф.* Сочинение: В 2-х т. / Под ред. А.Л. Субботина. – М.: Мысль, 1971. – Т. 1. – 590 с.
6. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і доп.) / Уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. – К.; Ірпінь: Перун, 2005. – 1728 с.
7. *Дрозд І.К.* Класифікація економічного контролю та шляхи її вдосконалення // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка.– Серія: Економіка.– 2005.– №75–76. – С. 103–108.
8. Економічна енциклопедія: У 3-х т. / Редкол.: С.В. Мочерний (відп. ред.) та ін. – К.: Академія, 2000. – Т. 1. – 864 с.
9. Інформаційні системи і технології в обліку: Підручник / Ф.Ф. Бутинець, Т.В. Давидюк, В.В. Євдокимов, С.Ф. Легенчук. – 3-тє вид. перероб. і доп. – Житомир: Рута, 2007. – 468 с.
10. *Кожарская Н.В., Кожарский В.В.* Учет затрат организации общественного питания: Учебн. пособие. – Минск: Современная школа, 2007. – 239 с.
11. Контроль в системе внутрипроизводственного хозрасчета: Монография / Б.И. Валуев, Л.П. Горлова, В.В. Муравский и др. – М.: Финансы и статистика, 1987. – 239 с.
12. *Кулик В.А.* Бухгалтерський баланс: минуле, сучасне, майбутнє: Монографія. – Полтава: РВВ ПУЕТ, 2011. – 186 с.
13. *Легенчук С.Ф.* Бухгалтерське теоретичне знання: від теорії до метатеорії: Монографія. – Житомир: ЖДТУ, 2012. – 336 с.
14. Лист Інституту української мови НАН України №307/47 від 14.02.2013. – К., 2013. – 1 с.
15. *Малюга Н.М.* Бухгалтерський облік в Україні: теорія й методологія, перспективи розвитку: Монографія. – Житомир: ЖДТУ, 2005. – 548 с.
16. *Малюга Н.М., Штейнман М.Я., Боримская Е.П.* Счетоведение: Монография в 3-х ч. / Предисл. Ф.Ф. Бутинец. – Житомир: ЖГТУ, 2008. – Ч. 1. Развитие учений о бухгалтерских сетах. – 376 с.
17. *Немчинов П.П.* Новая классификация счетов бухгалтерского учета: Конспект лекций. – К.: КИНХ, 1976. – 41 с.
18. Новая философская энциклопедия: В 4-х т. / Руков. проекта: В.С. Степин, Г.Ю. Семигин. – М.: Мысль, 2010. Т. 2. – 634 с.
19. Облік, контроль та аналіз: Словник-довідник / І.І Пилипенко, В.П. Пантелеев, В.О. Шевчук та ін.; За ред. проф. В.П. Пантелеева, В.О. Шевчука. – К.: Бізнес Медіа Консалтинг, 2011. – 368 с.
20. *Осмятченко В.О.* Бухгалтерський облік в умовах застосування інформаційних технологій: Монографія. – К.: КНЕУ, 2010. – 263 с.
21. *Палий В.Ф.* Теория бухгалтерского учета: современные проблемы: Монография. – М.: Бухгалтерский учет, 2007. – 88 с.
22. *Петренко Н.І.* Бухгалтерський облік і контроль операцій з руху пасивів підприємства: проблеми теорії, методології, практики: Монографія. – Житомир: ЖДТУ, 2012. – 544 с.
23. *Присухін С.І.* Філософія: Навч. посібник. – К.: КНЕУ, 2008. – 361 с.
24. *Пуанкаре А.О.* О науке / Под ред. Л.С. Понрягина. – 2-е изд. – М.: Наука, 1990. – 736 с.
25. *Пушкар М.С., Чумаченко М.Г.* Идеальная система обліку: концепція, архітектура, інформація: Монографія. – Тернопіль: Карт-бланш, 2011. – 336 с.
26. *Розова С.С.* Классификационная проблема в современной науке: Монография. – Новосибирск: Наука, 1986. – 224 с.
27. *Скоробогатова В.В.* Бухгалтерський облік та контроль монетарних активів: проблеми теорії та методології: Монографія. – Житомир: ЖДТУ, 2012. – 520 с.
28. *Скрипник М.І.* Розвиток бухгалтерського обліку і внутрішнього контролю витрат та калькулювання собівартості продукції: Монографія. – Житомир: ЖДТУ, 2011. – 732 с.
29. *Соколов Я.В.* Классификация счетов бухгалтерского учета // Бухгалтерский учет.– 1996.– №7. – С. 32–36.
30. *Соколов Я.В.* Основы теории бухгалтерского учета. – М.: Финансы и статистика, 2003. – 496 с.
31. Теорія бухгалтерського обліку: Монографія / Л.В. Нападівська, М. Добія, Ш. Сандер, Р. Матезіч та ін.; За заг. ред. Л.В. Нападівської. – К.: КНТЕУ, 2008. – 735 с.
32. *Трохименко Л.М.* Основы научных исследований з обліку та аудиту: Навч. посібник. – К.: КНЕУ, 2008. – 184 с.
33. *Шигун М.М.* Розвиток моделювання системи бухгалтерського обліку: теорія і методологія: Монографія. – Житомир: ЖДТУ, 2009. – 632 с.

Стаття надійшла до редакції 27.02.2013.